

Posudek oponenta disertační práce

Vysoká škola:	Univerzita Karlova
Fakulta:	Právnická
Katedra:	Katedra mezinárodního práva
Studijní program:	Teoretické právní vědy – Mezinárodní právo
Disertant:	Mgr. Viktor Kundrák, E.MA
Téma práce:	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a její odpověď na <i>hate crime</i> a <i>hate speech</i>
Datum vypracování práce:	30. června 2023
Školitelka:	prof. JUDr. Mahulena Hofmannová, CSc.
Oponent:	prof. JUDr. Dalibor Jílek, CSc.

---

1. Relevance tématu

Název disertačního spisu vyznačuje věcnost. Nevzbuzuje jakékoli tematické pochyby. Název uvádí na prvním místě a v neúplnosti, což je úzus, Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (Evropská úmluva). Na místě druhém stanoví dvojici výzkumných objektů v anglickém jazyku, a sice *hate crime* a *hate speech*. Popisnost názvu určuje, co lze očekávat od cíle i obsahu disertační práce. Přečtení osnovy ihned odkrývá, že předložené právní i empirické poznatky se nevztahují výhradně k Evropské úmluvě.

Požadavek systematickosti a celosti se prosadil, zejména v první části vymezující strukturu a funkci obou klíčových pojmů (nadto verbální *hate crime*). Rozvinutý kontext se netýká pouze evropského jmenovatele, ani nemůže, poněvadž výzkumná otázka to nevyhnutelně vyžaduje. Proto se v analytické textuře setkávají univerzální smlouvy jako Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace s Římským statutem Mezinárodního trestního soudu nebo s obecnými komentáři, ale i jednotlivými případy posuzovanými např. Výborem pro lidská práva či Výborem pro odstranění rasové diskriminace.

Rozlehlý záběr uvozující kapitoly se ještě rozšiřuje o další institucionální i normativní rozměr: specifické akty Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE). Krom toho, do jednoho

svazku jsou v případě *hate speech* neústrojně vloženy smlouvy či akty přijaté orgány Rady Evropy a nakonec unijní sekundární nástroj: rámcového rozhodnutí Rady Evropské unie 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008.

Pojmenované složky se v názvu bezprostředně neobjevují. Je sporné, mohou-li být dovozeny. Nicméně bez těchto podstatných poznatků by nemohla být disertační práce tak obsažná, ucelená, poučná i argumentačně zdařilá.

2. Cíl a výzkumné otázky

Vstupní věta vytyčuje cíl disertace, jenž spočívá v celkovém *zmapování* oblasti ochrany proti *hate crime* a *hate speech* v mezinárodním právu a zejména pak v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (ESLP). Cíl na rozdíl od názvu vynechává výlučný formální pramen, Evropskou úmluvu, a odkazuje na jeden normativní celek. Avšak ani tento odkaz není dostatečně inkluzivní, neboť přísně vzato nebere v úvahu, co disertant důsledně označuje za mezinárodní *soft law*, jež se jako „okruží“ upíná k systému mezinárodního práva. Mimo tuto prospektivní sféru, mířící i za hranici platného mezinárodního práva, doktorand se prvořadě zaměřuje na judikaturu ESLP.

Jedním z prvků výzkumného záměru je zvolený způsob pozorování. Cílem je *zmapovat* ochranu poskytovanou mezinárodním právem a *soft law* proti *hate crime* a *hate speech*. „Mapování“ se v akademických kruzích obvykle používá ve významu procesu soustředěného a organizovaného zkoumání či objevování. Samotný výzkum vyúsťuje do uspořádaného celku opatřeného dílčími závěry a obecným shrnutím. Doprovodnou úlohu naplňují použité diagramy.

Vytčený cíl se propojuje se dvěma „pilíři“ základního výzkumné otázky. Oba pilíře by mohly být rozebrány odděleně, byť volně propojují základní otázku. První pilíř spojuje dvě složky zkoumání: *parametry* a *limity* ochrany proti oběma nežádoucím jevům. Co představují jednotlivé parametry, se v textu odhaluje postupně. Ochrana lidských práv může být přitom nazírána zcela jinak, skrze její *povahu*, *účel*, *funkce*, *rozsah* anebo *obsah*. Druhý pilíř otázky je spojen s nejistou pravděpodobností, jaký může být blízký i vzdálenější vývoj judikatury ESLP, a to na pozadí univerzálních pramenů mezinárodního práva a jeho *soft law*¹.

Disertant pracuje s průbojnou tezí, že ESLP krok za krokem stupňuje proces potírání předsudečných útoků, aby čelil nesnášenlivosti, jež se šíří napříč členskými státy Rady Evropy. Proto si klade výzkumnou podotázku: „Jakým způsobem se ESLP v rovině přijatelnosti stížností i jejich věcného posouzení vypořádává s potřebou chránit oběti *hate speech* na jedné straně a potřebou vykládat Úmluvu restriktivně tak, aby vedle boje proti nesnášenlivosti dostatečně chránila i svobodu projevu, na straně druhé?“

Velmi složitá otázka propojuje problematiku vyvažování lidských práv prostřednictvím jejich výkladu. ESLP praktikuje ve výkladovém procesu *vyvažování* jako jednu z klíčových interpretačních

---

¹ Srov. s. 14: „*Soft law* chápu jako kategorii mezinárodního práva, které (i) je nezávazné, (ii) sestává z obecných norem a zásad, nikoli pravidel (*general norms or principles, not rules*), a (iii) není přímo vynutitelné prostřednictvím mezinárodního soudního sporu.“

pomůcek. Doktorand v podotázce poukazuje na ochranu obětí *hate speech* na straně jedné a na druhé straně na ochranu autora nenávislného projevu.

Jen okrajově lze podotknout, že lidská práva jsou nejen souvztažná, interaktivní, vzájemně podmíněná, ale i konfliktní. Reflektují často protichůdné zájmy jednotlivce, komunity i společnosti jako celku na pozadí instrumentálních i finálních hodnot společnosti. Funkcí ochrany lidských práv je chránit *každého* jedince. Ve věci *Hatton* odchylný názor skupiny soudců ESLP připomíná, že důležitou funkcí ochrany lidských práv je též ochrana malých menšin, jejichž „subjektivní prvek“ je odlišuje od většiny. To se mj. váže k případům kolektivní pomluvy, kterou mohou být neadresně dotčeni příslušníci takového kolektivu i jejich celek.

3. Metodologie a primární prameny

Metody použité v práci mají sjednotit soustavu získaných poznatků, zocelit řetěz používaných argumentů. Oddíl věnovaným metodám je podceňen. To nepochybně oslabuje analytickou výpověď. Lze přejít, že doktorand opomíjí zmínit některé druhy analýzy, včetně empirických, ačkoli je běžně používá. Totéž se týká induktivních či deduktivních konstrukcí. Veřejně metod, nejen právních i mimoprávních, sociálně politických, jsou navždy otevřeny, a to včetně metod narativních. Rozmanité metody se rovněž půjčují ze sociologie práva, mezinárodních vztahů či z filozofie.

V tomto směru je možné poukázat na opodstatněné využití *dekonstrukce*. Disertace staví vedle sebe a proti sobě dva jevy: *hate crime* a *hate speech*. Doktorand na s. 21 píše: „Považuji však za nutné tento pojem dekonstruovat, aby bylo zřejmé, co je skutečným předmětem této práce.“ Na téže straně dodává, že společným jmenovatelem *hate crime* není nenávist, nýbrž předsudek, konkrétněji předsudečný motiv (pohnutka). V rozhodnutí Ministerské rady OBSE č. 9/09 o potírání *hate crimes* se uznává, že *hate crimes are criminal offences committed with a bias motive*.²

Rovněž *hate speech* je podrobena dekonstrukci.³ Autor rozebírá strukturální svorníky a zejména spatřuje rozdíly mezi oběma pojmy. Druhý pojem je složitě vymezen v obecně politickém doporučení č. 15 Evropské komise proti rasismu a nesnášenlivosti (ECRI), monitorovacího orgánu Rady Evropy, z roku 2015 v rozměrné síti příbuzných výrazů.⁴

Jednodušší vysvětlení *hate speech* poskytuje politické doporučení Výboru ministrů Rady Evropy.⁵ Není nutné podtrhovat jeho formální nezávaznost, spíše jeho nesporný význam z pohledu *materiální* závaznosti. Výbor ministrů reaguje doporučením na různé způsoby vysvětlení *hate speech* na vnitrostátní, unijní či mezinárodní úrovni. Proto se opětovně ujímá své institucionální role, osvětluje

---

² OSCE, MC.DEC/9/09, MC(17) Journal No. 2, Agenda item 8.

³ Srov. s. 44: „Pro *hate speech*, aby takto mohl být určitý projev kvalifikován, považuji za klíčové v zásadě čtyři faktory, které daný termín dekonstruuji.“

⁴ CRI(2016)15, s. 16, odst. 9: „*Hate speech for the purpose of the Recommendation entails the use of one or more particular forms of expression – namely, the advocacy, promotion or incitement of the denigration, hatred or vilification of a person or group of persons, as well any harassment, insult, negative stereotyping, stigmatization or threat of such person or persons and any justification of all these forms of expression – that is based on a non-exhaustive list of personal characteristics or status that includes “race”, colour, language, religion or belief, nationality or national or ethnic origin, as well as descent, age, disability, sex, gender, gender identity and sexual orientation.*“

⁵ Council of Europe: Recommendation CM/Rec(2022)16[1] of the Committee of Ministers to member States on combating hate speech.

tento pojem⁶ kvůli jeho jednotnému porozumění.⁷ Disertační práce, ačkoli byla dopsána v polovině tohoto roku, nemohla podchytit vliv definice na národní legislativu a judikaturu ESLP.

Dekonstrukce používaná ve filosofickém nazírání zpravidla nachází hierarchický vztah mezi páry pojmů. Disertant nezjišťuje jakoukoli hierarchii mezi *hate crime* a *hate speech*, že by jeden pojem byl vůči druhému primární, kdežto druhý zaujal sekundární místo. Poukazuje na nepopíratelnou příbuznost obou jevů. Označuje dále společný jmenovatel, jenž spočívá v útoku na všelidskou hodnotu důstojnosti. Jinak jevy tvoří dvě rozdílné právní kategorie nenávistného jednání (s. 93).

4. Osnova a její logika

Chrámová architektura zná trojlodní uspořádání svatostánku. Disertace je tripartitně ustrojena bez úvodu a závěru. První meritorní kapitola uvozuje dvě „jádra“ práce, kdežto druhá a třetí kapitola jsou soustředěny na oba jevy. Juxtapozice představuje dobrou volbu. Oba protispolečenské jevy jsou vsazeny do rámce mezinárodní ochrany lidských práv na univerzální a partikulární (výhradně evropské) úrovni. Nechybí ani trestněprávní rozměr problematiky.

První věcná kapitola není na rozdíl od obou následujících opatřena dílčím závěrem. Dílčí závěry nejsou pouhým shrnujícím doplňkem, nýbrž poskytují další obecné poznatky. Na konci disertaci následuje za dílčím závěrem celkové shrnutí plodů dlouholetého výzkumu.

5. Teoretická náročnost

Výsledky disertační práce by byly ještě pronikavější, fundamentálnější, pokud by doktorand vycházel z kvalifikace práv člověka, uznané jak v praxi, tak teorii. Lidská práva vyžadují pečlivé zdůvodnění a argumentaci. Primární přístupy k jejich zdůvodnění jsou plurální, buď založené na monismu, anebo eklektismu. Základ práv člověka může spočívat v prozíravém či praktickém rozumu, lidském blahu, základních zájmech, lidských potřebách, důstojnosti, spravedlnosti, rovnosti či svobodě. K čemu se přiklání disertant, není z textu jasné.

V práci nadto absentuje rozvinutí *kvalifikace* lidských práv, a to nejen pro účely jejich vyvažování. Bez kvalifikace lidského práva není vyvažování proveditelné. Jedno z binárních rozlišení spočívá v dělení práv na *absolutní* a *kvalifikovaná*. Absolutní práva jsou bez omezení z jakéhokoli důvodu. Žádná faktická nebo empirická okolnost nemůže ospravedlnit omezení absolutního práva. Žádné výjimky, žádná suspenze, žádná derogace takového práva není ani během ozbrojeného konfliktu či stavu nouze možná. Absolutní zákaz mučení, nelidského a ponižujících zacházení je podložen základními hodnotami demokratické společnosti⁸.

Kdežto kvalifikovaná práva postrádají *absolutnost*. Utilitární i jiné doktríny brojí proti jejich absolutnosti. Tato absence je jejich základní vlastností. Kvalifikovaná práva jsou naproti tomu citlivá

---

⁶ Tamtéž: „For the purposes of this recommendation, hate speech is understood as all types of expression that incite, promote, spread or justify violence, hatred or discrimination against a person or group of persons, or that denigrates them, by reason of their real or attributed personal characteristics or status such as “race”, colour, language, religion, nationality, national or ethnic origin, age, disability, sex, gender identity and sexual orientation.“

⁷ Tamtéž: „Being aware that hate speech is defined and understood in differing ways at the national, European and international levels and that it is crucial to develop a common understanding of the concept...“

⁸ Srov. Čl. 3 Evropské úmluvy

vůči sociálnímu kontextu (zájmům, cílům, hodnotám) a vnějším okolnostem. Kvalifikovaná práva mohou být i bývávají v konfliktu se zájmy, ať jsou pod ochranou jiných práv člověka nebo bez ní. Faktické a empirické okolnosti se nevyhnutelně promítají do výkladu a aplikačního rozsahu takových práv. Jakmile jsou tato práva jednotlivě či kolektivně vykonávána, mohou se střetávat s cíli a zájmy jiných jedinců, které existují v politickém, sociálním i právním životě. Kolektivní práva nejsou od těchto cílů a zájmů izolována. Právu na svobodu projevu je proto, jakož i jiným kvalifikovaným právům (svoboda shromažďování či sdružování, stejně tak právo na respektování soukromí), obtížné přiznat absolutní ochranu. Pochopitelně lze navíc rozlišit nekvalifikovaná práva.

Lidská práva na ústavní a mezinárodněprávní úrovni formují a zdůvodňují závazky (povinnosti). Důsledné rozlišování mezinárodněprávních závazků např. podle stupně závaznosti by posílilo argumentaci použitou v disertaci. Imperativní závazky (*ius cogens*) obecného mezinárodního práva, mj. zakazují mučení nebo rasovou diskriminaci.⁹ Vedle těchto závazků působí závazky *erga omnes*. Je otázkou, mohla-li být tímto závazkem povinnost předcházet genocidě?¹⁰ Anebo co mezinárodní závazek kriminalizovat některé formy podněcování k nenávisti.¹¹ Mimo tuto specifickou klasifikaci platí ve zkoumaných smlouvách závazky *erga omnes inter partes*.

Doktorand zejména upřednostňuje párové rozlišování mezi pozitivními a negativními závazky, mezi nimiž neexistuje přesná cézura. Rovněž shledává diferenční vztah mezi závazky hmotněprávními a procesními. Důležité, avšak v práci dostatečně nerozvedené členění tkví v rozlišování závazků podle jinacího klíče: závazky požadující určité chování (*conduct*) nebo výsledek (*result*).¹² K tomu lze připojit ještě závazky předpokládající volbu prostředků (*obligation of means*). Disertant doslovně, tj. s technickou chybou, na s. 143 píše: „Vedle toho však existuje ještě existuje pozitivní závazek procesní povahy vést účinné vyšetřování účinně vyšetřit incident vedoucí ke ztrátě života, resp. zacházení dosahující závažnosti článku 3 Úmluvy. Nejedná se o povinnost dosáhnout určitého výsledku, ale zvolit náležité prostředky k identifikaci a potrestání pachatelů.“

Vedle této shora uvedené klasifikace existuje rozlišování lidskoprávních závazků na závazky *ochrany* a *respektu*, jakož i závazek na plnění (*obligation of fulfil*), který požaduje, aby stát přijal pozitivní opatření usnadňující individuální či kolektivní výkon práv. Tuto klasifikaci doktorand také nevyužívá.

6. Jazyková úroveň

Jak je patrné z předchozích řádků, disertace postrádá důkladnou korekturu, která by odstranila zbytečné terminologické, gramatické, formulační i technické chyby. Těch je značné množství. Na s. 29 udivuje použití výrazu „Generální shromáždění“ coby hlavního orgánu OSN. Na jiném místě se odkazuje na Valné shromáždění. Gramatické chyby se např. váží k psaní velkých písmen. Vyznavači náboženské víry (židé či křesťané) se píše s malým písmenem (s. 67) či název státu (Černá Hora)

---

⁹ Komise OSN pro mezinárodní právo připravila v roce 2022 návrh závěrů o zjišťování a následcích těchto norem.

¹⁰ Srov. s. 55.

¹¹ Srov. s. 85.

¹² Srov. čl. 4 písm. a) Úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace.

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

s velkým počátečním písmenem (s. 78). Názvy některých dokumentů se píše naopak malým písmenem. A dalo by se pokračovat...

7. Závěr

Oponentský posudek je vyhotoven kriticky, zejména se zřetelem k pozadí doktrinárních úvah. Disertační práce je bezpochyby podnětné odborné dílo. V jeho obsahu se sdružuje letitý osobní zájem s odbornou zkušeností. Doktorand splnil předsevzatý záměr a odpověděl zevrubně na položené výzkumné otázky. Výběr tématu je společensky prospěšným rozhodnutím, tripartitní osnova je promyšleně a logicky zkonstruována, propojení dvou výzkumných objektů je prozíravou volbou. Zpracování tématu přináší užitečný a praktický výsledek. V české i slovenské odborné literatuře takové ucelené dílo chybělo. Vyslovuji disertantovi ocenění.

Práci doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertační práce.

Brno, 17. srpna 2023